

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Кафедра міжнародних економічних відносин

РЕФЕРАТ

кваліфікаційної роботи

на здобуття освітнього ступеня бакалавра

зі спеціальності 292 Міжнародні економічні відносини

за освітньою програмою «Міжнародна економіка»

на тему: «**МІЖНАРОДНА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВ**
МОРСЬКОЇ ТРАНСПОРТНОЇ ГАЛУЗІ» (НА ПРИКЛАДІ ДП «МТП «ЮЖНИЙ»»)»

Виконавець:

студентка ФМЕ, гр. 43

Ткаченко Лілія Русланівна _____

Науковий керівник:

завідувач кафедри МЕВ,

д. е. н., професор Козак Ю.Г. _____

(підпис)

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Невід'ємною складовою ринкової економіки є створення й розвиток конкурентного середовища – сукупності зовнішніх стосовно конкретного підприємства чинників, які впливають на конкурентну взаємодію підприємств відповідної галузі. Наразі рушійною силою в розвитку ринкових відносин в Україні повинна стати конкуренція між підприємствами. Морські торговельні порти, які є важливою ланкою економіки України і, зокрема, системи її зовнішньоекономічних зв'язків, стають активною частиною великого і дуже динамічного конкурентного середовища. Це пов'язано з виникненням великої кількості економічних проблем у діяльності морських торговельних портів України, розв'язання яких повинно сприяти їх інтеграції у світову транспортну систему XXI сторіччя на базі нової стратегії їх міжнародної конкурентоспроможності.

Порти мають велике значення у забезпеченні виходу України на світові ринки. Україна за своїми можливостями вважається великою морською державою і має дуже сприятливе геополітичне положення з точки зору забезпечення транзитних перевезень через свої торговельні порти. Наразі технологічні потужності національної морської галузі здатні щороку переробляти в портах понад 163 млн. т. вантажів. Однак, ці можливості поки що не перетворилися у реальність. Потенціал використовується у неповному обсязі за багатьох причин, у тому числі за нерозробленістю питань підвищення міжнародної конкурентоспроможності морських торговельних портів у конкурентному середовищі, що створює проблемну ситуацію, яка вимагає свого розв'язання.

Тому проблематика підвищення міжнародної конкурентоспроможності підприємств морської транспортної галузі є актуальною.

Мета і завдання кваліфікаційної роботи. Головною метою дослідження є аналіз міжнародної конкурентоспроможності ДП «МТП «Южний» та визначення шляхів її підвищення.

Для реалізації мети, що поставлена, потрібно вирішити наступні завдання:

- розкрити сутність міжнародної конкурентоспроможності як економічної категорії і сформулювати визначення понять «міжнародна конкурентоспроможність підприємства», «міжнародна конкурентоспроможність підприємства морської транспортної галузі»;
- провести оцінку сучасного стану морської транспортної галузі України і обґрунтувати перспективи її розвитку;
- систематизувати чинники впливу на міжнародну конкурентоспроможність підприємства морської транспортної галузі;
- узагальнити методи оцінки міжнародної конкурентоспроможності підприємства морської транспортної галузі;
- надати характеристику ДП «МТП «Южний» як суб'єкту зовнішньоекономічної діяльності на ринку морських перевезень;

- визначити вплив факторів внутрішнього та зовнішнього середовища на міжнародну конкурентоспроможність ДП «МТП «Южний»;
- здійснити SWOT-аналіз ДП «МТП «Южний»;
- провести оцінку міжнародної конкурентоспроможності ДП «МТП «Южний» на ринку міжнародних вантажоперевезень України;
- запропонувати шляхи підвищення міжнародної конкурентоспроможності ДП «МТП «Южний» за рахунок участі у морському мультимодальному кластері;
- запропонувати шляхи підвищення міжнародної конкурентоспроможності ДП «МТП «Южний» за рахунок удосконалення інвестиційно-інноваційної складової.

Об'єктом дослідження є міжнародна конкурентоспроможність ДП «МТП «Южний» та шляхи її підвищення.

Предметом дослідження виступають теоретико-методичні та організаційно-економічні рішення щодо підвищення міжнародної конкурентоспроможності підприємств морської транспортної галузі.

Методи дослідження. У даній роботі використовувалися методи узагальнення та системного аналізу (при вивченні теоретичних підходів щодо сутності міжнародної конкурентоспроможності), методи порівняння та динамічного ряду (при аналізі стану, тенденцій розвитку морських портів), графо-аналітичні (для наочного відображення аналітичних даних та результатів досліджень), логічного узагальнення (при визначенні факторів, які впливають на міжнародну конкурентоспроможність ДП «МТП «Южний»), економіко-математичного моделювання (для оцінки інвестиційно-інноваційного розвитку ДП «МТП «Южний»).

Робота була здійснена при використанні програми офісного пакету MS Office -Microsoft Excel.

Інформаційна база дослідження. Теоретичною і методичною основою дослідження в кваліфікаційній роботі бакалавра стали наукові роботи вітчизняних і зарубіжних вчених в галузі оцінки міжнародної конкурентоспроможності підприємств, у тому числі морських портів, серед яких особливо доцільно виокремити Козака Ю.Г., Сіваченка І.Ю., Єрмакову О.А., Уханову І.О., Кухарчика О.Г., Гуренко А.В., Гришину Л.О., Кваско А.Б., Корнієнко О.П., Малихіну С.В. та інших. Інформаційною та практичною базою дослідження є законодавчі акти, дані Державної служби статистики України, Міністерства інфраструктури України, Адміністрації морських портів України, інформаційно-аналітичні матеріали ДП «МТП «Южний», звітні дані про результати функціонування підприємств морського транспорту, інформаційно-публіцистичні видання, матеріали науково-практичних конференцій, наукові видання тощо.

Публікації та апробація результатів дослідження. Основні методичні та практичні положення кваліфікаційної роботи бакалавра обговорювалися на науковій студентській конференції «Сучасний стан та перспективи розвитку економіки» факультету міжнародної економіки ОНЕУ

(13 квітня 2021 р., Одеса). За результатами виконання кваліфікаційної роботи опублікована стаття:

Ткаченко Л.Р. Методи аналізу міжнародної конкурентоспроможності підприємств морської транспортної галузі / Сучасний стан та перспективи розвитку економіки; матеріали наукової студентської конференції ОНЕУ (м. Одеса, 13 квітня 2021 р.). – Одеса. – 2021. (у друці).

Структура роботи. Кваліфікаційна робота бакалавра складається зі вступу, трьох розділів, висновків та списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи становить 109 сторінок. Робота містить 19 таблиць та 17 рисунків.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У першому розділі «ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ АНАЛІЗУ МІЖНАРОДНОЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ МОРСЬКОЇ ТРАНСПОРТНОЇ ГАЛУЗІ» була надана систематизація визначення поняття міжнародна конкурентоспроможність підприємства, було визначено поняття міжнародна конкурентоспроможність, було зазначено форми міжнародної конкурентоспроможності підприємств морської транспортної галузі, було проаналізовано сучасний стан морських транспортних перевезень.

У другому розділі «АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ МІЖНАРОДНОЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ДП «МТП «ЮЖНИЙ» за результатами аналізу сучасного стану міжнародної конкурентоспроможності ДП «МТП «Южний» було проаналізовано динаміка вантажопереробки, був наданий оптимістичний та песимістичний прогнози вантажообігу ДП «МТП «Южний» на перспективу до 2024 року, була проаналізована динаміка коефіцієнтів фінансового стану та фінансових результатів ДП «МТП «Южний» у 2017-2021 рр., були проаналізован фактори впливу на міжнародну конкурентоспроможність ДП «МТП «Южний» та проведений SWOT-аналіз підприємства.

У третьому розділі «НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ МІЖНАРОДНОЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ДП «МТП «ЮЖНИЙ» здійснений SWOT-аналіз факторів та умов для формування морського мультимодального кластеру в Одеському регіоні при участі ДП «МТП «Южний», був проаналізований розвиток інноваційно-інвестиційної діяльності ДП «МТП «Южний» за 2015-2019 рр., була надана характеристика запланованих інфраструктурних проектів ДП «МТП «Южний» на період до 2023 року.

ВИСНОВКИ

На підставі дослідження теоретико-методичних основ міжнародної

конкурентоспроможності підприємств морської транспортної галузі в кваліфікаційній роботі бакалавра було систематизовано визначення поняття міжнародна конкурентоспроможність підприємства.

В роботі було визначено, що міжнародна конкурентоспроможність підприємств морської транспортної галузі – це здатність до ефективної реалізації свого економічного потенціалу з метою нарощення комплексу конкурентних переваг, що забезпечує міжнародну перевагу та стійку конкурентну позицію на світовому ринку морських транспортних перевезень.

Також було зазначено, що форми міжнародної конкурентоспроможності підприємств морської транспортної галузі можна розглядати двояко: як потенціал підприємства (конкурентоспроможність управління) і як перевага підприємства у порівнянні з іншими конкурентами (конкурентоспроможність діяльності).

В роботі було проаналізовано сучасний стан морських транспортних перевезень та показано, що сьогодні вони не відповідають потребам економіки України і не забезпечують використання в повній мірі її потенціалу. Негативний вплив на розвиток міжнародної конкурентоспроможності українських підприємств морської транспортної галузі здійснюють такі фактори, як: значний знос основних засобів та їх повільне оновлення; відсутність дієвого механізму залучення приватних інвестицій; зниження обсягу транзитних вантажопотоків; недоліки законодавства; зменшення рівня завантаженості; зниження попиту на світовому ринку; низькі обсяги експортних вантажопотоків через морські порти; нерозвинена транспортна інфраструктура; невідповідність міжнародним стандартам безпеки.

Також було узагальнено методичні підходи до оцінки міжнародної конкурентоспроможності підприємств морської транспортної галузі. Зокрема, аналіз існуючих теоретичних підходів до оцінювання конкурентоспроможності підприємств дав підстави для їх класифікації на такі основні групи: кількісні; якісні; матричні; індексні; графічні; методи, що характеризують ринкові позиції, рівень менеджменту або фінансово-економічну діяльність; спеціальні; комплексні; стратегічні; тактичні.

В кваліфікаційній роботі бакалавра за результатами аналізу сучасного стану міжнародної конкурентоспроможності ДП «МТП «Южний» було проаналізовано динаміка вантажопереробки та визначено, що вона мала тенденцію до зростання (2017 рік - 11 580,7 тис. т, 2018 рік - 12 311,5 тис. т, 2019 рік - 15 152,3 тис. т). Основну частку усієї вантажопереробки (від 63,1 до 81,7%) займає руда, близько 70% усієї вантажопереробки становить експорт.

В роботі був наданий оптимістичний та песимістичний прогнози вантажообігу ДП «МТП «Южний» на перспективу до 2024 року та визначено, що підвищення обсягів вантажопереробки на існуючих потужностях підприємства неможливе, оскільки сумарна проектна пропускна спроможність причалів, якими оперує ДП «МТП «Южний», становить 11

100 тис. тонн на рік, а план вантажопереробки на 2021 рік становить більше 17 тис. тонн.

Загальна структура постачання і споживання залізорудної сировини у 2019 році відповідає загальному тренду останніх років. Левова частка залізорудної сировини експортується до Китаю. У 2019 році намітилася тенденція повернення транзитних поставок: їх частка в загальному обсязі у порівнянні з 2018 роком зросла з 12,6% до 23,1%.

Обсяг перевантаження вугілля у 2019 році склав 1,987 млн. тонн, увесь об'єм представлений імпортом вугілля. Постачальниками імпорту вугілля були США, Нідерланди, Колумбія, Великобританія, Іспанія, Румунія та ПАР.

В роботі було зазначено, що в 2017 році чистий прибуток становив 233 663 тис. грн, у 2018 році 83 409 тис. грн., у 2019 році 48 813,0 тис. грн. У 2020 р. очікується зростання прибутку до 302 261 тис. грн.

Також була проаналізована динаміка коефіцієнтів фінансового стану та фінансових результатів ДП «МТП «Южний» у 2017-2021 рр.

Були проаналізовані фактори впливу на міжнародну конкурентоспроможність ДП «МТП «Южний» та проведений SWOT-аналіз підприємства.

Для оцінки міжнародної конкурентоспроможності ДП «МТП «Южний» в розділі було використано: індекс концентрації, індекс Херфіндаля-Хіршмана та матрицю БКГ. Згідно з поданим аналізом ринок морських вантажоперевезень України є висококонцентрованим, оскільки 5 найкрупніших портів займають 88% ринку, серед яких найбільшу питому вагу у вантажоперевезеннях мало досліджуване підприємство. Ринок морських вантажоперевезень в 2017 році був висококонцентрованим та неконкурентним, тому що значення індексу Херфіндаля-Хіршмана перевищує 2000, а саме становить 2482,90. Найбільшу частку в структурі обсягу перевезення вантажів зайняв морський порт «Южний», тобто 30,15%, це вказує на те, що саме на ньому зосереджена «ринкова влада» стосовно перевезень.

При аналізі міжнародної конкурентоспроможності ДП «МТП «Южний» до допомоги побудови матриці БКГ було визначено, що вантажообіг руди належить до поля "Зірка", вантажообіг хімічних наливних вантажів, вантажообіг вугілля, вантажообіг олії та вантажообіг зерна належать до поля "Дійні корови", вантажообіг чорних металів належить до поля "Темні конячки". Відповідно до аналізу були визначені напрями конкурентних стратегій за переліченими вантажообігами.

В кваліфікаційній роботі бакалавра зазначено, що мультимодальний кластер має властивості взаємної конкуренції та кооперації його учасників, формування унікальної компетенції та концентрації підприємств і організацій регіону. Визначено, що активізація роботи ДП «МТП «Южний» у мультимодальному кластері тягне за собою зростання ділової активності як в портовій зоні, так і в усьому морському регіоні внаслідок розвитку супутніх і

суміжних секторів господарювання, наприклад, сервісної діяльності морського транспорту, яка складається в основному з представників малого та великого бізнесу.

В роботі був здійснений SWOT-аналіз факторів та умов для формування морського мультимодального кластеру в Одеському регіоні при участі ДП «МТП «Южний». Також надана перспективна схема морського мультимодального кластеру.

Визначено, що участь у морському мультимодальному кластері дозволить ДП "МТП "Южний" підвищити міжнародну конкурентоспроможність за рахунок:

1. Спрощення доступу до спеціалізованих факторів виробництва і робочої сили.
2. Поліпшення інформаційного забезпечення.
3. Удосконалення комплексності і взаємодоповнюваності.
4. Оптимізації організаційного забезпечення.
5. Удосконалення системи аналізу і планування.

В процесі дослідження шляхів підвищення міжнародної конкурентоспроможності ДП «МТП «Южний» за рахунок участі у морському мультимодальному кластері були виявлені позитивні та негативні фактори впливу.

Визначено, що міжнародна конкурентоспроможність підприємств морської транспортної галузі у значному ступені залежить від рівня використання інноваційних інструментів. Гостра конкурентна боротьба за домінування на світовому ринку надання транспортних послуг спонукає флагманів морської галузі широко впроваджувати в свою діяльність та вкладати кошти в розробку високих технологій, які укріплюють конкурентні переваги в ефективності, швидкості, безпеці та екологічності.

В роботі був проаналізований розвиток інноваційно-інвестиційної діяльності ДП «МТП «Южний» за 2015-2019 рр. та визначено, що він здійснювався за рахунок власних коштів. Обсяг капітальних інвестицій стрімко збільшується до 2018 року. Проте у 2019 році сума витрат на інновації зменшилася до рівня 2015 р. та становила 79093 тис. грн. Основними напрямками використання капітальних інвестицій є придбання основних засобів та їх модернізація, 145444 тис. грн та 9230 тис. грн відповідно станом на 2019 рік.

Була надана характеристика запланованих інфраструктурних проєктів ДП «МТП «Южний» на період до 2023 року

Визначено, що необхідною умовою сучасного інноваційного розвитку ДП «МТП «Южний» як чинника підвищення його міжнародної конкурентоспроможності має бути використання смарт-технологій, впровадження яких дасть можливість порту стати більш привабливими та конкурентоздатними за рахунок зменшення витрат.

АНОТАЦІЯ

Кваліфікаційна робота бакалавра складається з трьох розділів. Об'єктом дослідження є міжнародна конкурентоспроможність ДП «МТП «Южний» та шляхи її підвищення.

У роботі розглядаються теоретико-методичні основи дослідження міжнародної конкурентоспроможності підприємств морської транспортної галузі. Досліджено чинники впливу на стан та розвиток міжнародної конкурентоспроможності підприємств морської транспортної галузі та систематизовано методи оцінки міжнародної конкурентоспроможності підприємства.

Проаналізовано показники обсягів, динаміки та структури міжнародних вантажоперевезень ДП «МТП «Южний». Проведено SWOT- та PEST - аналіз. Визначені фактори впливу внутрішнього та зовнішнього середовища на міжнародну конкурентоспроможність ДП «МТП «Южний». Проведена оцінка сучасного стану міжнародної конкурентоспроможності ДП «МТП «Южний».

Запропоновано шляхи підвищення міжнародної конкурентоспроможності ДП «МТП «Южний» за рахунок участі підприємства у створенні морського мультимодального кластеру. Особливий наголос зроблено на удосконаленні ДП «МТП «Южний» інноваційно-інвестиційного розвитку як чинника підвищення міжнародної конкурентоспроможності.

Ключові слова: конкуренція, міжнародна конкурентоспроможність підприємств морської транспортної галузі, морські вантажоперевезення, SWOT- аналіз, PEST – аналіз, матриця БКГ, індекс концентрації, індекс Херфіндаля-Хіршмана, морський мультимодальний кластер, інноваційно-інвестиційний розвиток.

ANNOTATION

The bachelor's thesis consists of three sections. The object of the study is the international competitiveness of Sea Commercial Port “Yuzhny” and ways to increase it.

The paper considers the theoretical and methodological foundations of the study of the international competitiveness of maritime transport enterprises. The factors influencing the state and development of the international competitiveness of the enterprises of the maritime transport branch are investigated and the methods of assessing the international competitiveness of the enterprise are systematized.

Indicators of volumes, dynamics and structure of international freight transportation of Sea Commercial Port “Yuzhny” are analyzed. SWOT and PEST analysis was performed. Factors influencing the internal and external environment on the international competitiveness of Sea Commercial Port “Yuzhny” have been identified. An assessment of the current state of international competitiveness of the of Sea Commercial Port “Yuzhny” was carried out. Ways to increase the

international competitiveness of Sea Commercial Port “Yuzhny” through the participation of the company in the creation of a maritime multimodal cluster. Special emphasis was placed on the improvement of Sea Commercial Port “Yuzhny” innovation and investment development as a factor in increasing international competitiveness.

Key words: competition, international competitiveness of maritime transport enterprises, maritime freight transport, SWOT-analysis, PEST-analysis, BCG matrix, concentration index, Herfindahl-Hirschman index, marine multimodal cluster, innovation and investment development.